

Han tarafından zaptedildiğini haber aldı. Bahreyn ise daha önce Allah-Virdü Han tarafından fethedilmişti. İspanya Hürmüz ve Bahreyn'in kendisine verilmesini istediye de Abbas bu teklifi kabul etmedi.

1623 yılında Bağdat'ın ele geçirilmesi ile Şiîler'ce mukaddes sayılan Necef ve Kerbelâ da Safevî hâkimiyeti altına girmiş oldu. Şah Abbas Musul, Kerkük ve Van'ı da almak istedi, fakat muvaffak olamadı. Ülkesinin sınırlarını daima genişletmek arzusunda idi; bu maksatla Fars Beylerbeyi İmam Kulu Han'ı Basra'nın fethiyle görevlendirdi. Bu arada dinlenmek için gittiği Mâzenderan'da sağlığı iyice bozuldu. İyileşmeyeceğini anlayınca yerine torunu Sam Mirza'nın geçirilmesini vasiyet etti. Çok geçmeden, kırk iki yıl süren saltanatı sonunda altmış yaşlarında öldü (24 Cemâziyelevvel 1038/19 Ocak 1629).

Koyu bir Osmanlı düşmanı olarak bilinen Şah Abbas azim ve irade sahibi, faal ve akıllı bir hükümdar, mâhir bir siyasetçi idi. Bir taraftan iç karışıklıklar, diğer taraftan dış tehditler karşısında Safevî Devleti'ni yıkılmak tehlikesinden kurtardığı gibi, ona en parlak ve en

kudretli devrini de yaşattı. Devlet merkezini Kazvin'den İsfahan'a naklederek orada geniş çapta imar faaliyetlerine girişti. İsfahan'da büyük bir saray, cami, mescid, medrese ve hastahane ile hamamlar, çarşılar ve kervansaraylar inşa ettirdi. Mâzenderan'da, kıyıya yakın bir yerde Ferahâbâd adlı bir şehir kurarak buraya ülkenin her yanından halkın gelip yerleşmesini sağladı. Ayrıca Kazvin, Meşhed ve Kâşân şehirlerinde de cami, türbe, kervansaray ve kasır gibi çeşitli eserler yaptırdı.

Onun devrinde ticaret en çok Osmanlı Devleti ve Hindistan ile yapılıyor, İran'ın başlıca ihraç malı olan ipek, kervanlarla özellikle Tokat ve Halep'e gönderiliyordu. Osmanlı ülkesine gelen ipeğin büyük bir kısmı oradan Avrupa'ya sevkediliyor, Osmanlılar da bundan önemli bir gelir sağlıyorlardı. Şah Abbas bu kazancı kesmek için Osmanlı toprakları üzerinden ipek sevkiyatını durdurmak istediye de başarılı olamadı; çünkü ithal ettiği maddelerin başında yer alan işlenmiş bakırı Osmanlı Devleti'nden alıyordu.

Şah Abbas da ataları gibi Âzerî şiveyle konuşmaktaydı. Ayrıca sarayda,

İran'da yaşayan Türk oymakları ile sayıları 12.000'i bulan Gürcü, Çerkez ve Ermeni asıllı kapıkulu askerleri arasında da Türk dili kullanılıyordu. Türkçe, Safevîler'de sadece konuşma dili değil, edebî ve resmî dil olarak da değerini daima korumuştur. Bu devirde, aralarında Şah Abbas'ın kütüphanecisi olan ve Çağatay Türkçesi ile *Mecmau'l-havâs* adlı bir tezkire yazan Afşar Sâdıkî Bey'in de bulunduğu, Türkçe şiir söyleyen pek çok şair görülmektedir. Bundan başka birçok halk hikâyesi ile Köröğlü destanına ait Âzerî rivayetinin, Şah Abbas'ın şahsiyeti etrafında teşekkül ettiği de söylenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İskender Münşî, *Târîh-i Âlem-ârâ-yı Âbbâsî*, Tahran 1334-35 hş. / 1955-56, (I-III c.); A. Sherley, *A True Report of Sir Anthony Sherley's Journey*, London 1600; Feridun Bey, *Münşeât*, İstanbul 1274, II, 249-293; Peçevî, *Târîh*, İstanbul 1283, II, 261-266, 338-340; Nasrullah Felsefî, *Zindegânî-i Şâh Âbbâs-ı Evvel*, Tahran 1334-41 hş. / 1955-62, (I-V c.); L. L. Bellah, *Chah Abbas I, sa vie, son histoire*, Paris 1932; Hammer (*Atâ Bey*), VIII, 47; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 63, 158-164; Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1976, s. 147-158, ayrıca bk. *İndeks*; H. R. Roemer, "The Safavid Period, 'Abbas I", *The Cambridge History of Iran*, Cambridge 1986, V, 262-278; Ali Genceli, "Abbas I", *İTA*, II, 72-75; Cl. Huart, "Abbas I", *IA*, I, 9-10; R. M. Savory, "Abbâs I", *El²* (İng.), I, 7-8; a.mlf., "Abbâs I", *Elr.*, I, 71-75.

FARUK SÜMER

ABBAS II

(عباس)

(ö. 1077/1666)

Safevî hükümdarı (1642-1666).

II. Abbas'ın bir minyatürü
The World of Islam
(ed., B. Lewis),
London 1980

I. Abbas'ın torunu olan Şah Saff'nin oğludur. 18 Cemâziyelâhîr 1043'te (20 Aralık 1633) Kazvin'de doğdu. Babasının Kâşân şehrinde vefat etmesi üzerine on yaşında iken Safevî tahtına çıkarıldı (12 Mayıs 1642). Yirmi beş yıl kadar süren hükümdarlığı sırasında memleket içinde kayda değer bir hadise olmamış, komşu devletlerle olan münasebetler de genellikle dostça sürdürülmüştür. Ancak Şah Saff'nin hükümdarlığının son yıllarında, Kandeher valisinin şehri Hindistan Hükümdarı Şah Cihan'a teslim etmesiyle Hindistan'la olan dostluk bozulmuş, bizzat Abbas'ın katıldığı sefer sonunda Kandeher geri alınmıştı (1648). Abbas, iç karışıklıklar yüzünden

hükümdarlığını kaybeden ve yardım istemek için İsfahan'a gelen Özbek Hanı Muhammed Nâdir'e yardım ederek hükümdarlığını devam ettirmesini sağladı. Ruslar'la olan münasebeti ise, Gürcü prenslerinden Tahmûras'ın Safevîler'in Tiflis Valisi Rüstem Han'la yaptığı savaşı kaybedip Rus çarına iltica etmesiyle bozuldu (1644). Bununla beraber Abbas, barışın bozulmamasına âzami dikkat gösterdi. Nitekim Şirvan Beylerbeyi Hüsrev Han kumandasındaki Safevî kuvvetlerinin Derbent yakınlarındaki hisarları yıkmasına müsaade ederken Terek boylarındaki hisarların yıkılmasına izin vermedi. Öte yandan, Osmanlılar'la münasebetlerini de dostane bir şekilde devam ettirdi. Hatta Osmanlılar'ın Basra Valisi Hüseyin Paşa'nın şehri teslim teklifi, barışın devamını arzu eden Abbas tarafından kabul edilmedi ve iki devlet arasındaki iyi münasebetler 1639'da imzalanan Kasrışîrin Antlaşması'na uygun olarak devam etti. Abbas 26 Rebîülâhîr 1077'de (26 Ekim 1666) Damgan'da öldü ve Kum kasabasına gömüldü.

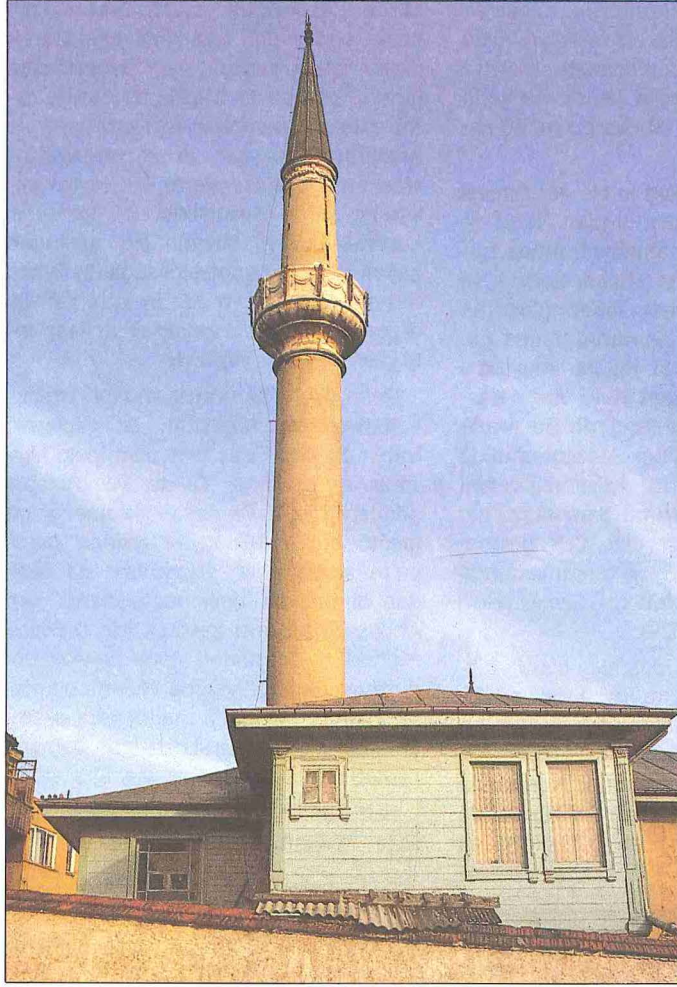
II. Abbas'ın saltanat yıllarında İran'da, başta ipek ticareti olmak üzere ticarî faaliyetler gelişmiş, I. Abbas dönemi kadar olmamakla birlikte, inşa edilen saray, köşk, kasır ve köprülerle memleketin imarına çalışılmıştır. II. Abbas hemen hiçbir sahada temayüz etmemiş, vaktini avcılık ve eğlence ile geçirmiştir. Dinî konularda genellikle müsamahakâr davranmış, bilhassa Katolik mezhebi mensuplarına geniş hürriyet vermiştir. Aşırı derecede içkiye düşkün bir hükümdar olarak tanınır. Resme ve şiire ilgi duyduğu, hatta şiir yazdığı rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Kemâl b. Celâl-i Münecim, *Zübdetü't-tevârîh*, Âtîf Efendi Ktp., nr. 1861, vr. 43^a-59^a; Muhammed Tâhir Vahîd-i Kazvîni, *Abbâsnâme* (nşr. İ. Dehgân), Tahran 1329 hş.; Rızâ Kulî Han Hidâyet, *Ravzatü's-sâfâ-yı Nâsirî*, Tahran 1329 hş., VIII, 463-484; Râşid, *Târih*, İstanbul 1282, I, 126, 147-148; Münecimbaşı, *Sa-hâifü'l-ahbâr*, İstanbul 1285, III, 213 vd.; Naîmâ, *Târih*, İstanbul 1280, V, 51-52; VI, 108-114; Silâhtar, *Târih* (nşr. A. Refik), İstanbul 1928, I, 15, 473; J. B. Tavernier, *Les Six Voyages en Turquie, en Perse et aux Indes*, Paris 1677; Jean Chardin, *Voyages en Perse et autres lieux de l'Orient*, Rouen 1723; H. R. Roemer, "The Safavid Period, 'Abbâs II", *The Cambridge History of Iran*, Cambridge 1986, VI, 288-304; Cl. Huart, "Abbâs II", *IA*, I, 10; R. M. Savory, "Abbâs II", *Elr*, I, 76.

FARUK SÜMER

Abbas Ağa
Camii
Beşiktaş/İSTANBUL

Abbas Ağa
Vakfiyesi'nin
ilk sayfası
(Topkapı
Sarayı Ktp.
E.H. 3039)

ABBAS III

(عباس)

1732-1736 yılları arasında
hüküm süren Safevî hükümdarı

(bk. SAFEVİLER).

ABBAS AĞA

(ö. XVII. yüzyıl sonları)

Dârüssaâde ağası.

Hatice Turhan Sultan'ın başağası olup Muslih Ağa'nın ölümü üzerine Dârüssaâde ağalığına tayin edildi (9 Nisan 1668). 16 Temmuz 1671'de azledilerek Mısır'a gönderildi. Mısır'da ikameti sırasında orada öldü. Mezarı İmam Şâfiî Türbesi civarındadır.

Abbas Ağa, Dârüssaâde ağalığından önce ve sonra birçok hayır eseri yaptırmıştır. Bunların en önemlileri şunlardır: Beşiktaş'ta bir cami ile Çapa Molla Gürânî'de Selçuk Hatun'a ait harap du-

rumdaki camiye minber ilâvesiyle yaptırdığı başka bir cami; Elazığ'ın Çemişkezek kazasının Örençay (Hinesor) köyündeki cami ile muallimhane; İstanbul Lâleli'de bir çift hamam, Nevbethane mahallesi ile Demirkapı'da birer hamam; Üsküdar'da Câfer Çelebi Camii karşısında, Atpazarı'nda üçyol ağzında, Beşiktaş'ta Abbas Ağa Camii yanında, Atikali Paşa mahallesi ile Mesihpaşa mahallesinde sebil ve çeşmeler; Nevbethane mahallesinde bir muallimhane ile dârülkurrâ; Atikali Paşa mahallesinde başka bir muallimhane. Ayrıca bazı konaklarla vakıflarına gelir sağlamak için birçok dükkân ve bekâr odası yaptırmıştır. Bunlardan Beşiktaş'taki cami ile Üsküdar'daki çeşme günümüze kadar ulaşan yapılarıdır. Beşiktaş'ta kendi adıyla anılan mezarlığın 1940 yılında bütün taşları sökülerek kireç yapılmak üzere satılmış, selvi ağaçlarının hepsi kesilmiştir. Ortaya çıkan arsaya 1941-1942'de Abbas Ağa Parkı olarak adlandırılan bahçe yapılmıştır.